

“YAPITI ANLATANLAR”

Sözcük Sayısı: 3936

Araştırma Konusu: Hasan Ali Toptaş'ın Kayıp Hayaller Adlı romanında ana izleğin sunulmasında anlatıcı figürün işlevinin incelenmesi

İÇİNDEKİLER:

GİRİŞ.....	2
A. O / ÜÇÜNCÜ TEKİL KİŞİ ANLATIM: <i>HASAN</i>	3
A.I. TANRISAL (İLAHİ) BAKIŞ AÇISI: <i>TOPLUMDAKİ BİREY OLARAK HASAN...</i>	4
A.II. YANSIZ (TARAFSIZ) BAKIŞ AÇISI: <i>KENDİYLE BAŞ BAŞAYKEN HASAN.....</i>	6
A.III. KİŞİSEL BAKIŞ AÇISI: <i>YAZAR-ANLATICI HASAN.....</i>	8
B. BİR İNSANCAĞIZ OLARAK HASAN: <i>BİRİNCİ TEKİL KİŞİ ANLATIM.....</i>	10
B.I. ANLATICIYI DONANDIRMA: <i>HAYAL KURAN HASAN.....</i>	11
B.II GÖZLEMCİ BAKIŞ AÇISI: <i>HAYALLERİ GÖZLEMLEYEN DEDE.....</i>	13
B.III. ÇOĞULCU BAKIŞ AÇISINDAN: <i>HAYALLERİ OKUYAN HASAN.....</i>	15
SONUÇ	18
KAYNAKÇA.....	19

Araştırma Sorusu: Hasan Ali Toptaş'ın Kayıp Hayaller Kitabı romanında ana izleğin sunulmasında anlatıcı figürün işlevi nasıl sunulmuştur / nedir?

GİRİŞ

Yapıtlar insana dair gerçekliklerin anlatılmasında araçtırlar. Yapıtlar insanın gerçekliğini ele aldıkları için, bu gerçekliği anlatmada yine bir insanı odaklarına alırlar. Yapıtlardaki bu insan yapıtın figürü olur. Bu figür veya figürler yapıtın anlatıcısı olarak da biçimlendikleri görülmektedir. Yapıttaki bu anlatıcı kişinin konuşması, konuşTURULMASI yaşamın özünü vermek için bir yoldur. Bir yapıtın kimin ağzından yazıldığı, yazılırken hangi tekniklerin kullanıldığı o yapıtın şekillenmesinde ve yansıtmak istediği düşüncesini aktarmasında büyük bir öneme sahiptir. Okura ulaşabildiği takdirde hitap ettiği kesim figürleri anlayabilecek, yansıtmak istediği düşünceleri ve bu figürler üzerinden yapılan toplumsal eleştiriyi çözümlayebilecektir.

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında, yazar insan gerçekliğini anlatmak için insanı içten ve dıştan gözlemlemeyi seçmiştir. Romanda yer alan farklı bakış açıları üzerinden, topluma yönelik eleştiri yapılmaktadır. Romanda Hasan adlı odak figür yaşadığı uzamın zorlu koşullarından ve ailevi sorunlarından dolayı hayallerinden başka bir yere sığınamayan bir çocuktur. Romanda Dede olarak bahsi geçen figür ise Hasan'ın dedesiyle aynı kadına âşık olmuş ancak sonradan sonu hüsrarla bitmiş bir aşkın gazisidir. Dede de Hasan gibi kendi yalnızlığına sığınmış bir figürdür.

Romanda birden fazla anlatıcı figürün varlığına rastlanır. Aslında bu anlatıcılar aynı insan olmasına rağmen romanda yüklendikleri işlev bakımından romana farklılıklar kattığı için başkaları olarak algılanırlar. Burada romanın büyülü gerçeklik özellikleri göstermesi de etkilidir. Romanda üçüncü tekil ve birinci tekil kişi anlatımla beraber sunulan bakış açıları figürlerin duygu durumları ve toplumda nasıl bir yere sahip olduklarını göstermektedir.

A. O / ÜÇÜNCÜ TEKİL KİŞİ ANLATIMI: *HASAN*

Üçüncü tekil kişi anlatımında yapıtlarda anlatıcı rolündeki figür, duyduğu ve gördüğü şeyleri aktarmaktadır. Görülen ve duyulan şeylerin okuyucuya aktarıldığı bu tür anlatım türlerinin yer aldığı yapıtlarda yansıtılan bakış açısıyla birlikte yapıtta aktarılacaklar bütünlüklü olarak okura sunulurlar. Bu bütünlük içine bireyselden toplumsal duruma kadar her şeyi almaktadır.

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında da üçüncü tekil kişi anlatım; tanrısal bakış açısı, yansız bakış açısı ve kişisel bakış açısı üzerinden aktarılmıştır. Bu aktarımın amacı, insanın iç dünyasını anlamak ve bu iç dünyayı dışarıya nasıl yansıttığını görmektir. Aynı zamanda bu iç dünyanın toplum tarafından nasıl algılanıp yorumlandığını anlamak için bu aktarıma başvurulmuştur. Genellikle üçüncü tekil anlatımda nesnel bir bakış açısı yaratım isteği söz konusudur. Bu yaratımdaki temel amaç sıradanlaştırmadan tüm insanlığı genellemektir.

Romanda kullanılan bakış açıları insan gerçekliğinin yansıtılmasında destekleyici olmuş, okura objektif bir bakış açısından figürleri ve olayları anlatmıştır. Yer alan objektif bakış açısının yanı sıra kullanılan kişisel bakış açısı sayesinde anlatıcı figürlerin diğer figürler ve olaylar hakkında sahip olduğu öznel yargılarda aktarılmıştır. Tanrısal, yansız ve kişisel bakış açıları yapıtta yer alan dış çevreyi yorumlamada yardımcı tekniklerdir. Okurun yapıtı kolay çözümlemesini sağlar, uzam ve figürlerle aralarındaki ilişki hakkında bilgi verir. Bundan dolayı "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında kullanılan üçüncü tekil anlatımda yer alan bu anlatım teknikleri figür çözümlemede ve figürlerin toplum içerisinde nasıl bir rol oynadığını aktarmaktadır.

A. I. TANRISAL (İLÂHİ) BAKIŞ AÇISI: *TOPLUMDAKİ BİREY OLARAK HASAN*

Yapıtlarda tanrısai bakış açısı genellikle yapıtlarda yazarın olay örgüsünü objektif bir şekilde okuyucuya aktarmasında bir araç olarak kullanılır. Hasan Ali Toptaş “Kayıp Hayaller Kitabı” romanında tanrısai bakış açısına yer vermiştir. Toptaş bu yöntemi insanı tümüyle kavramak ve kavratmak isteğinden ötürü tercih etmiştir. Tanrısai bakış açısı kullanılan yapıtlar insanı her yönüyle anlamayı, aktarmayı sağlamayı hedeflemektedir.

Romanda tanrısai bakış açısı figürlerin içinde bulunduğuzamın zorlu koşullarını yansıtmıştır. Bu bağlamda kullanılan tanrısai bakış açısı yazarın okura zamın gerçekliğini yansıtmada destekleyici niteliktedir. Toptaş, romanda yer alan figürlerin gerçekliğini alışılmış ve alışılmamış olan düşüncelerle uyum içerisinde, gerçekdışlığı sıradanlaştırarak okura yansıtmıştır. Romanda toplumsal gerçekliklerden etkilenen insanı anlatmak için bu anlatım tekniğini kullanılmıştır.

Romanın dördüncü bölümünde Hamdi'nin dedesi tarafından yapıt boyunca “gül” diye adlandırılan Kevser ve Ali'nin neden kavuşamadıkları anlatılmıştır: “*Kasaba sokaklarında şimdi bir hayalet gibi dolaşan bu Kevser, Hasan'ın dedesi Ali'ye sevdalanmış bir tomurcuk güldü gençliğinde.*” (Toptaş, 73) Geriye dönüş tekniğı kullanılan bu bölüm tanrısai bakış açısından yazılmıştır ve yapıtı çözümlemde önemli bir yere sahiptir. Kullanılan teknik ve bakış açısı sayesinde okuyucu Kevser figürünün roman boyunca sergilediğı, orada yaşayan insanlar tarafından tuhaf karşılanan ve yargılanan, davranışlarının nedenlerini öğrenme fırsatı bulmuştur. Anlamlandırılmayan bu davranışlar anlatıcının değışmesi ve tanrısai bakış açısına geçmesiyle verilen bilgilendirmeler sayesinde ifadelendirilebilme fırsatı bulmuştur. Tanrısai bakış açısı yapıtın zamını çözümlemeye yardımcı olur. Romanın bu bölümünde Kevser ve Ali figürleri üzerinden evliliğe bakış açısı, aile olgusu ve maddi olanaksızlıkların yarattığı sorunlar anlatılmıştır. Romanda evlilik aileler için maddi imkânlara bağılı bir olay haline

gelmiştir. Kevser'in babası Bekir, maddi sorunların aile ilişkilerine nasıl yansıdığını kanıtlamaktadır. Bekir ilişkileri ve empati, sevgi gibi ailevi değerleri maddiyattan sonra ikinci sırada değerlendirmektedir: *“Hemen davul zurna diye tutturmak yok ha, önce harman kalkacak.”* (Toptaş, 78) Uzamda yaşanan mevsimsel sorunlardan dolayı normalde de var olan maddi sıkıntılar artmış ve içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Evlenmek için bekleyen Kevser ve Ali, Bekir'in harman zamanı, değirmen telaşı diye öne sürdüğü düğünü erteleme nedenleri sonucunda birbirine kavuşamamışlardır. Bekir yaşadıkları uzamın getirdiği maddi sıkıntılarla uğraşmaktan aile içerisinde olması gereken farkındalık duygusunu kaybetmiştir:

“Böyle böyle, epeyce sürüyor bu inatlaşma; öyle ki, olup bitenleri gördükçe Kevser’le Ali üzüntüden eriyip giderken, babaları, inatlaşmaları yüzünden günden güne hızla gençleşip birer keçi gibi çevikleşiyorlar.” (Toptaş, 87)

Tanrısal bakış açısıyla objektif bir şekilde anlatılan ve hakkında bilgi verilen figürler yapıtı çözümlemede yardımcı olmuştur. Gizemini koruyan ve olağandışı hareketleri olan Kevser en çok bu bakış açısıyla bilgi verilen figürdür. Bu sayede tam olarak okuyucunun kafasındaki tüm soruları cevaplayacak net bilgiler verilmese de bir kısmı az da olsa açıklığa kavuşmuştur. Kevser'in gerçekleştirmekte olduğu davranışlar diğer figürler tarafından tuhaf karşılanmaktadır: *“Bu kadına akıl sır ermiyor, bu kadına akıl sır ermiyor, var mıdır, yok mudur bilemiyor insan!”* (Toptaş, 60) Tanrısal bakış açısıyla verilen bu bilgilendirmeler olay ve kişiye yönelik açıklamalarda barındırmaktadır. Bu açıklamalarla okuyucu figürü ve olayları daha rahat bağdaştırmıştır:

“Kevser’in gece yarısı kasabayı dolaşarak durup dinlenmeden kapıları, pencereleri tıklatması alışılmış bir olaydı... Kapıları çağırarak herkesi çağırır, hemen peşinden de kimseyi beklemeden çekip giderdi.” (Toptaş, 57)

Toptaş, romanın çeşitli bölümlerinde anlatıcıyı tanrısal bakış açısında çevirerek insan gerçekliğini benzetme ve mübalağa gibi söz sanatlarıyla okura aktarmıştır. Romanda yer alan insan gerçekliği Hasan figürünün hayal dünyasını okuyucuya sunmuştur. Hasan'ın hayalleri üstü kapalı bir şekilde verilmiştir. Bunun sonucunda yer ve zaman kavramları etkilenmiş, geçerliliğini kaybetmiştir, bunda çocuksu hayalleri yansıtma hedefi bulunmaktadır:

“Hamdi, Hamdi kılığına bürünmüş karanlık bir kuş gibi çatıya tünemiş, elini yıldızlara çarpa çarpa beni yanına çağırıyordu... Gerçekte yaşamayan, ancak benim hayal edebildiğim acayip bir kuştur sanki çatının üstünde bakışlarımla birlikte oradan oraya sekip duruyordu. ” (Toptaş, 7)

Roman, tanrısal bakış açısı figürleri, figürlerin içinde bulunduğu uzamın zorluklarını ve koşullarını yansıtmıştır. Yazar romanında aynı zamanda olay örgüsünü objektif bir şekilde okuyucuya aktarmada bir araç olan tanrısal bakış açısını kullanarak yapıtta sık sık yer verdiği insan gerçekliğini aktarabilmiştir.

A. II. YANSIZ (TARAFSIZ) BAKIŞ AÇISI: KENDİYLE BAŞ BAŞAYKEN HASAN

Bir insanı yargılamadan anlayabilmek için toplumdaki durumuna bakmak yerinde olacaktır. Bu bakışla bireyin iç dünyası bilinmezken başka insanlar ya da toplum tarafından nasıl algılanıp yorumlandığı değerlendirilir. Bu değerlendirme bireyin sadece toplumda nasıl yer edindiği üzerinden yapılır. Yansız veya diğer bir deyişle tarafsız bakış açısı uzamın, figürlerin ve olayların tıpkı bir seyirci gibi yorum katılmadan ve yargısız anlatılmasıdır. Bu bakış açısı öznel yargılardan uzak ve objektiftir. Yapıtlarda figürlerin kişisel düşüncelere yer vererek okuyucuya aktarılmaktadır. Hasan Ali Toptaş “Kayıp Hayaller Kitabı” romanında tarafsız bakış açısını kullanarak uzamda gerçekleşen olayları ve betimlemeleri objektif bir şekilde okura sunmuştur. Kullanılan bu teknik üzerinden uzam koşulları ve figürlerin bu uzamda dışarıdan nasıl görüldükleri ve toplumda nasıl yer edindikleri anlatılmıştır.

Romanın ilk bölümünde Hasan ve Hamdi figürlerinin gizlice izlediği film yansız bakış açısıyla anlatılmıştır. Bölüm boyunca anlatılan bu filmde köy uzamında yaşanan olaylar, sorunlar ve aile kavramları anlatılmaktadır. Filmde gösterilen uzamda kadın figürü önemsiz bir konumdadır. Ataerkil düzene sahip olan bu yapıda kadının görevi evde yemek yapıp çocukla ilgilenmek iken, erkeğin görevi eve maddi desteği sağlayarak geçimini sağlamaktır. Bu bozuk düzende yaşanan maddi sorunların artması ve filmdeki baba figürünün de şiddete meyilli olmasıyla bozuk düzenin bir getirisi olan aile içi şiddet, ölüm gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. “...okkalı bir tokat attı kadının suratına ve yere boylu boyunca uzandı kadın; sonra çocuk kadını gördü ve o ona göründü...” (Toptaş, 11) Yansız bakış açısı okuyucuya figürleri tarafsız ve olduğu halde, objektif bir şekilde yansıtmada önemli bir yere sahiptir. Okuyucu bu bakış açısıyla yazılmış olan roman bölümleri sayesinde figürler hakkında kendi yorumunu yapabilmektedir.

“Düşünmenin dışında kalıp da gözle görülen o uzun boylu kadın kesinlikle Kevser değildi. Zaten o olmuş olsa o, her şeyden önce geçmişe ait bazı olayları hatırlar, dağların ardında olup bitenleri ucundan kıyısından anlatır, değilse bile unuttuğunu falan söylerdi.” (Toptaş, 66)

Kevser figürü roman boyunca gizemini koruyan ve geçmişi hakkında kısıtlı bilgiye ulaşılabilen birisidir. Kevser, aşkına kavuşamama, kaçırılma gibi yaşadığı olumsuzluklardan dolayı içinde bulunduğu uzamın düzeninde en çok zarar görmüş ve hayallerini gerçekleştirme fırsatı bulamamıştır. Bunun sonucunda dış dünyaya kapanmış ve kendini aynı uzamda yaşadığı diğer yan figürlerden uzaklaşmayı tercih etmiştir. Yansız bakış açısıyla verilen bilgiler okuyucuda Kevser’in davranışları ve hareketleri hakkında tarafsız ve objektif bir temel oluşturmaktadır. Bunun sonucunda okuyucuda uzamda yaşayanlar gibi Kevser’in düşüncelerini tahmin edememiş ve davranışlarını anlamlandıramamıştır.

Romanda yansız veya diğer bir deyişle tarafsız bakış açısı kullanılmıştır. Seyirci gibi herhangi bir yorum katılmadan objektif bir şekilde gördüklerini yansıtmaya üzerine kurulu bu bakış açısı sayesinde uzamda gerçekleşen olayları ve betimlemeleri okuyucuya sunulmuştur. Uzamın zorlukları, figürlerin özellikleri de bu bakış açısıyla yansıtılmıştır.

A. III. KİŞİSEL BAKIŞ AÇISI: YAZAR-ANLATICI HASAN

Kişisel bakış açısı bireyin kendi bakış açısı ve düşüncelerinden, herhangi bir dış etkene maruz kalmadan karşı bir kişi veya olay hakkında yaptığı bireysel yorum veya yargılardır. Bu teknikle anlatıcı yapıtta bulunan figür üzerinden uzamı anlatır. Figürün bakış açısından yazılan bu yapıtlar uzam, olaylar ve figürler hakkında anlatıcı rolündeki figürün öznel yargılarını içerir. Yazar aynı zamanda yapıtta kullandığı bu teknik sayesinde figür üzerinden kendi düşüncelerini de okuyucuya aktarır.

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında, kişisel bakış açısı tekniği üzerinden uzam, figürler ve olaylar hakkında birtakım öznel yargılarda bulunmuş, anlatıcı figürler üzerinden içmonologlarla okuyucuya yansıtmıştır. Bu sayede okuyucuyu figürlerin duygu durum halleri hakkında daha mutlak yargılarda bulunmuştur.

Yapıtta kişisel bakış açısı Hasan'ın dedesi karşılıksız aşk sonucu yaşadığı üzüntüyü ve çevresine duyduğu öfkeyi aktarmada önemlidir. Sevdiğine, "gül"üne yani Kevser'e kavuşamayan dede uzamı, zamanı ve sevdiğini kaptırdığı Hamdi'nin dedesi Ali'yi suçlamıştır. Uzamdaki toplumu umarsızlıktan dolayı eleştirmiş ve farkındalık duygularının ne kadar yoksan olduğunu eleştirmiştir:

"Hatta önlerinde duran muşamba kaplı masalarıyla birlikte kendi gürültülerinin içinde kaybolur giderler de, sesimi bile işitmezler sanki öylece bakarlar görmeden, öylece domino oynar... Sık sık da şakalaşırlar. Ben de onların arasında işte öylece yok olmuşum gibi otururum." (Toptaş, 40)

Romanda, dede figürü üzerinden toplumdaki sosyal yozlaşmayı eleştirmiş, kaybolan değerleri vurgulamıştır. Bu sosyal yozlaşma ve uzamda bulunan umarsızlık tüm figürleri farklı anlamlarda etkilemiştir. Kevser babasının umarsızlığı yüzünde Ali'ye kavuşamazken, Hasan'ın dedesi de kimse içinde bulunduğu duygu durumunu anlamadığı için etrafından uzaklaşmış, yalnızlaşmıştır.

Romanda kullanılan kişisel bakış açısı üzerinden figürlerin iç dünyası ve düşünceleri yansıtılmıştır. Bu sayede figürlerin duygu durum halleri de vurgulanmıştır. Hasan figürünün anlatıcı olduğu bölümlerde hayalleri ve duygu durumu okuyucuya aktarılmıştır: *“Evimiz orada, topraktan fırlamış dev dişlerine benzeyen bıçak sırtı taşların birdenbire kırmızıya dönüştüğü yerdeydi.”* (Toptaş, 58) Gerek yaptığı benzetmeler gerekse içmonologlarında geçen sözlerden yola çıkarak denilebilir ki Hasan sahip olduğu aile ve onların sağladığı olanaklardan memnun değildir. Bundan dolayı hayal gücüne sığınmayı tercih etmiştir. Evini anlatırken yaptığı *“tavuk kümesi”* (Toptaş, 59) ve *“yere kapaklanmış buruşuk yüzlü bir adam”* (Toptaş, 59) gibi benzetmeler uğraştıkları ve hayatlarında yer edinmiş maddi sıkıntıları belirtmektedir. Benzetmelerden yola çıkılarak denilebilir ki Hasan ve ailesinin maddi anlamda refah seviyesi yüksek değildir. Hasan yapıtta kendi ailesinin koşullarını yansıtmanın yanı sıra Kevser'i de kendi öznel yargılarını ve hayal dünyasını katarak anlatmıştır:

“...Torbasını sürükleyerek Kevser çıkıp geliyordu kimi zaman kendini hatırlatmak isteyen unutulmuş bir hayalet gibi; bir süre eşikte dikiliyor... Ellerini birbirine sürte sürte geçip yavaşça ateşin başına oturuyordu.” (Toptaş, 59)

Kevser, Hasan'ın içmonologlarında da yer aldığı üzere kendisinin olmayan, ölen sevdiği Ali'nin olan bu aileye karşı bir sorumluluk hissetmekte ve onlara kendini unutturmamaya çalışmaktadır. Roman boyunca herkesten ve her şeyden uzak duran, kendini soyutlamayı

tercih eden Kevser sadece Ali'nin torunu olan Hasan'ın ailesinin yanında olmuş ve varlığını hissettirmeye çalışmıştır.

Romanda kişisel bakış açısı tekniğini kullanılmıştır. Toptaş, bu teknikle anlatıcı figürler üzerinden diğer figürler ve olaylar hakkında öznel yargılarda bulunmuş, içmonologlarla okuyucuya yansıtmıştır. Aynı zamanda anlatıcı özelliğine sahip bu figürlerle çevreyi anlatmış ve yapıtta bahsi geçen uzamdaki davranışlar üzerinden toplumsal eleştiri yapmıştır.

Romanda üçüncü tekil kişi anlatım; tanrısal bakış açısı, yansız bakış açısı ve kişisel bakış açısıyla aktarılmıştır ve kullanılan bakış açıları uzamın gerçekliğini yansıtmada destekleyici olmuş, objektif bir bakış açısından figürleri ve olayları anlatmıştır. Objektif bakış açısının yanı sıra kullanılan kişisel bakış açısı sayesinde anlatıcı figürlerin sahip olduğu öznel yargılarda okuyucuya aktarılmıştır.

B. BİRİNCİ TEKİL KİŞİ ANLATIM (BEN): *BİR İNSANCAĞIZ OLARAK HASAN*

Birinci tekil kişi anlatımında anlatıcı rolündeki figür, kendi başına gelen veya içinde bulunduğu bir olayı anlatmaktadır. Yapıtlarda bu tür anlatımlar ben diliyle anlatılmaktadır. Tercih edilen anlatım tekniği üzerinden yapıtta yer alan anlatıcının çevreyle ilgili düşünceleri ve yorumları okuyucuya aktarılır. Figürün içmonologları bu anlatım tekniğiyle verildiği için öznel yargılarda barındırmaktadır. Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında da birinci tekil kişi anlatım türü; anlatıcıyı donandırma, gözlemci bakış açısı ve çoğulcu bakış açısı üzerinden sağlanmıştır. Kullanılan anlatım teknikleri sayesinde uzamın yaşattığı zorluklar, figürlerin bu zorluklardan kaçış yolları ve duygu durum halleri okuyucuya aktarılmıştır. Anlatıcıyı donandırma yani donanımlı kılma, gözlemci bakış açısı ve çoğulcu bakış açısı yapıttın içeriğini zenginleştiren tekniklerdir. Bu teknikler sayesinde yapılan toplumsal eleştireler vurgulanmakta ve aynı zamanda figürlerin duygu durum halleri farklı taraflardan değerlendirilme fırsatı bulmaktadır.

B. I. ANLATICIYI DONANDIRMA: HAYAL KURAN HASAN

Anlatıcıyı donandırma yani donanımlı kılma tekniği anlatıcı rolündeki figürün birtakım ekstra özelliklere sahip olma durumudur. Söz edilen bu ekstra özellikler deneyim sahibi olma, hayal gücünün yüksek olması veya bir bireyin yaşından daha olgun davranmasıdır. Yapıtlarda figürlerin donanımlı olduğu konu aynı zamanda o figürlerin ayırt edici özelliğidir. Yazarlarda yapıtlarında vurgulamak istedikleri olaylarda yer alan figürleri donanımlı kılarak o olaya dikkat çekmeye çalışıp, figüründe yardımıyla toplumsal bir eleştiri yapmaktadırlar.

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında da figürlerin duygu durum halleri vurgulamış, içinde buldukları uzamın koşulları, bu uzamın yaşattığı zorlukları ve bu zorluklardan nasıl kaçıp uzaklaştıkları belirtilmiştir.

Romanda Hasan figürünün hayal gücü donanımlı kılınan özellikleri arasındadır. Hasan için hayal kurmak içinde bulunduğu olumsuzluklarla ve sıkıntılarla dolu uzamdan kaçış yoludur. Bu nedenle hayal gücünün sınırları oldukça genişlemiştir. Etrafındaki herkesi ve her şeyi incelemeye başlamış ve sürekli hayal etmeyi tercih etmiştir. Maddi sıkıntılarla ve evden çok "tavuk kümesi"ne benzeyen evinin gerçekliğinden uzaklaşabilmek için saraylar, padişahlar ve altın zümrüt gibi zenginliği temsil eden şeyleri hayal etmiş, kendi gerçekliğini bu hayaller haline getirmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda hayal ve düşünme karıştırmış, yer zaman algılarını kaybetmiştir:

"...göze sığmayacak kadar büyük mü evet büyük bir saray, sarayda da bir padişah vardı; sonra işte bu padişahın ambarlar dolusu altını, zümrüdü, yakutu ve elması vardı..." (Toptaş, 61)

Hasan figürü içinde yaşadığı zenginlik ve fakirlik çatışmasını gerçek ve hayal üzerinden yansıtmıştır. Romanda Hasan'ın ulaşamadığı imkânları ve sahip olamadığı fırsatların hepsine en yakın arkadaşı Hamdi sahiptir. Bu nedenle Hamdi Hasan'ın asla sahip olamadığı aile,

arkadaş ve yüksek maddi geliri, olması gereken her şeyin idealini temsil etmektedir. Aynı zamanda Hasan cesaret edemediği her şeyi yapan, sinemaya korkusuzca kaçak giren, arkadaşına özenmektedir. Onun sahip olduğu tüm olanaklara sahip olmak istemektedir:

“Üstelik de bütün Hamdiler yamasız pantolon giyerdi orada, bütün Hamdiler okula gülümseyerek gider, eve gülümseyerek döner, babalarıyla annelerine sabah akşam sarılır, onların sıcaklığını ta kalplerinde hisseder ve bu sıcaklıkla durup dinlenmeden sarhoş olurlardı.” (Toptaş, 160)

Hasan’ın ailesinin yaşadığı maddi sıkıntılar aile içi bağların zedelenmesine ve farkındalık duygusunun azalmasına, aile içerisinde bireylerin birbirine karşı duyarsızlaşmasına neden olmuştur. Bu duyarsızlaşma sonucu Hasan sevgiden ve ilgiden mahrum bir çocuk olarak büyümüştür. Erken olgunlaşmak zorunda kalmıştır. Kendisinin görmediği ilgi ve alakayı kardeşine göstermiş, yaşının bir gerekliliği olmasa bile kardeşinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır: *“...Sonra ortalıkta garip garip gezinip duran kardeşinin elinden bir baba şefkatiyle tutup avluya çıktı...” (Toptaş, 162)* Ailesinin içerisinde göremediği sevgiyi başka insanlarda aramaya çalışmış bulamayınca da kendi içine kapanmayı ve ailesi dâhil herkesten soyutlanmayı kaçış yolu olarak görmüştür. Romanda Hasan figürü küçük bir çocuğun yaşadığı ekonomik ve ailevi sıkıntılar altında ezilmesini, yalnızlaşmasını ve bundan ötürü tek çaresi olan hayallere sarılışını anlatmaktadır. Bu nedenle Hasan figürü elinde kaybolmuş hayallerinden başka hiçbir şeyi kalmamış bir bireyi anlatmaktadır.

Romanda anlatıcıyı donanımlı kılma tekniğinden faydalanmıştır. Bu teknik üzerinden Hasan’ın duygu durum halleri vurgulanmış, içinde buldukları uzamın koşulları, bu uzamın yaşattığı zorlukları ve bu zorluklardan hayal kurup, büyülü gerçekliğe sığınarak nasıl etraftan uzaklaştığı iletilmiştir.

B. II. GÖZLEMCİ BAKIŞ AÇISI: *HAYALLERİ GÖZLEMLEYEN DEDE*

Gözlemci bakış açısında anlatıcı figür, anlatılan figürün duygu durum hallerini bilmeden gözlemlediğini anlatmaktadır. Bu nedenle yapıtlarda yer alan anlatıcı, olayları doğrudan yansıttığı için yansıtıcı figüründedir. Gözlemlediği şeyleri kendi perspektifinden karşıdakinin duygu durumu halini bilmeden anlatır. Aynı zamanda duygu durum halini bilmediği gibi olaylarla ilgili geçmiş ve gelecek hakkında herhangi bir bilgi vermeden gözlemlediğini aktarır. Bu sayede okuyucu yapıtta anlatılan figür veya olay hakkında uzamda yaşayan insanların düşüncelerini ve bakış açılarını öğrenmiştir.

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanında gözlemci bakış açısı kullanılarak uzam koşullarına dikkat çekilmiştir. Aile kavramı, figürler arasındaki iletişim eksikliği ve bunun yarattığı sorunların çevreye etkisi kullanılan bu bakış açısı yardımıyla okuyucuya aktarılmıştır.

Romanda Dede figürü üzerinden uzamın sorunları vurgulanmış ve toplumsal eleştiri yapılmıştır. Yaşadığı yalnızlık hissi ve çevrenin onu anlamamasından dolayı dede figürü için dışarıda sessiz ve içine kapanık bir görüntü çizilmiştir. İçmonologlarında görüldüğü üzere, dede dışarıdan görünen sessiz görüntüsünün aksine birçok düşünceye ve yargıya sahiptir. Kendi içinde etrafındakilere seslenmiş ve onlara asla söylemediği ama söylemek istediği şeyleri dile getirmiş, içinde bulunduğu uzamı eleştirmiştir:

"Yazık derim şu insanlığa, ah ne kadar yazık... Sokaktaysam bunu derken asama yaslanıp soluklanırım bir süre, uzun uzun kasabaya bakar, hayıflanır, yanı başımdan gelip geçenlere aldırmadan belki de buruk bir yüzle gülümser ve eve geliyorum diye gene döne dolaşa, sizin benzerliğinize gelirim." (Toptaş, 39)

Dede figürü gözlemci anlatıcı rolünde içinde bulunduğu uzamı anlatmış neden uzamdaki insanların arasına katılmadığını belirtmiştir. Sevdiğinin, Kevser'in, köyde bir deli gibi

muamele görmesine oldukça üzülmemektedir ve kendini suçlamaktadır. Dedenin yaşadığı bu üzüntü ve pişmanlıkta uzamdaki diğer insanlardan uzaklaşmasının nedenlerindedir. Uzamda yaşayan çocuklar var olan zorluklardan ve etrafın Kevser'e karşı olan davranışlarından etkilenmişlerdir. Bunun sonucunda çocuklar duyarsız ve acımasız bir hale gelmiş, tüm öfkelerini Kevser üzerinden çıkarmışlardır:

“Bu yetmedi, sağdan soldan kaptıkları tezekleri fırlattılar. Bu kandırmadı, gün yüzü görmemiş bir yığın küfür fırlattılar. Bu da doyurmamış olacak ki, alelacele sapanlarını çıkardılar sonra, ağızlarını büze büze lastikleri gerdiler ve koro halinde taşlamaya başladılar.” (Toptaş, 137)

Köy uzamında aile kavramı maddi sıkıntılar ve gerçekleşmeyen hayallerden ötürü yozlaşmıştır. Aile bağları zarar görmüş, iletişimsizlik baş göstermiş ve iletişimsizliğin sonucu birbirine karşı umarsız bir aile yapısı ortaya çıkmıştır. Sıkıntının oluşturduğu gerilim bozuk aile yapısı kültürüyle bir araya gelince ortaya aile içi şiddet çıkmıştır. Yapıtta Hasan'ın ailesi bu bozuk aile yapısını temsil etmektedir. Maddi sıkıntılar, aile içi şiddet, iletişimsizlik ve zedelenmiş aile bağları gibi uzamın içerisinde neredeyse herkesin yaşadığı sıkıntılar Hasan'ın ailesi üzerinden verilmiştir. Hasan'ın annesi Elif ve babası Hicabi yaşadıkları maddi sıkıntılardan dolayı birbirlerine yaklaşmak yerine tam tersine uzaklaşmışlar ve aralarındaki ilişkiye zarar vermişlerdir. Bunun sonucunda iletişim kurarken hep bir gerilim olmuş ve gerilimin getirisi olan şiddet kaçınılmaz bir son olmuştur. Yaşanan aile içi şiddet ve aralarında gerçekleşen tartışmalar gözlemci figür olan anlatıcı Dede tarafından okuyucuya aktarılmıştır. Anlatıcı Dede en yakın arkadaşı ve aynı kişiye sevdalandığı Ali'nin yani Hasan'ın ailesini anlatmaktadır:

“Ardından itişip kakıştılar bir süre, yıkılıp doğruldular, belki yuvarlana yuvarlana boğuştu ve sonunda, Hicabi var gücüyle bağırıp küfrederken Elif de ağlamaya

başladı. O ağlayınca, ötekinin cinleri hepten ayaklandı sanki tuttu Elif'i eski bir post gibi duvardan duvara çarptı.” (Toptaş, 145)

Romanın en başından itibaren Hasan'ın tüm sıkıntılarının nedeni, Hamdi'ye özenmesinin ana sebebi olan maddi sıkıntılar yapının sonuna kadar devam etmiştir. Var olan bu maddi sıkıntı öyle bir duruma gelmiştir ki Hicabi borçları ödeyemez duruma gelmiş, Elif taze yufka açamaz olmuştur. *“Hasan'ın kardeşi yere çömelmiş, önünde de bezelere sarılmış bayat bir yufka yığını koparıp koparıp yiyordu.” (Toptaş, 146)* Hasan romanın başından sonuna kadar hayallerine sığınmıştır.

Romanda gözlemci bakış açısı kullanılarak uzam koşulları okuyucuya açık bir şekilde yansıtılmıştır. Aile kavramı, maddi olanaksızlıklar, figürler arasındaki iletişim eksikliği ve bunun yarattığı şiddet ve benzeri sorunlar kullanılan bu bakış açısı yardımıyla okuyucuya aktarılmıştır.

B. III. ÇOĞULCU BAKIŞ AÇISI: HAYALLERİ OKUYAN HASAN

Çoğulcu bakış açısı birden fazla anlatıcının aynı eserde kullanılmasıdır. Bu bakış açısı, tek anlatıcı odaklı yapıtlarda, olay örgüsünde yer alan diğer figürlerden bazılarının da bakış açılarına yer verilmesiyle gerçekleşmektedir. Hasan Ali Toptaş'ın *“Kayıp Hayaller Kitabı”* romanında çoğulcu bakış açısını kullanarak gerek aynı olayların farklı görüşlerden aktarılmasını sağlamış gerekse farklı figürler aracılığıyla uzamı ve figürlerin duygu durum hallerini belirtmiştir.

Romanın birinci bölümünde olaylar Hasan'ın ağzından birinci tekil kişiyle anlatılmıştır: *“Uzanıp açtım fitili.” (Toptaş, 7)* İkinci bölüme gelindiğinde aynı sahne bu sefer Dede'nin ağzından birinci tekil kişiyle yazılmıştır: *“Hasan uzanıp açtı fitili.” (Toptaş, 33)* Hasan'ın ağzından yazılan birinci bölüm Hamdi'yle filme nasıl kaçak girdiklerini ve filmde neler olduğunu anlatmaktadır. Birinci bölüm aynı zamanda Hasan'ın hayal dünyasının ne kadar

geniş olduğunun kanıtıdır. Romanın büyüklü gerçeklik romanı olması sonucunda önemini yitiren ve ortadan kalkan yer zaman olgusu bu bölümde de ortadan kalkmıştır. Hasan, Hamdi ve dedesiyle ders çalışırken bir anda sinemaya kaçak girecek konuma gelmiş ve Hamdi'yle baş başa kalmıştır. Romanın ikinci bölümünde ise anlatıcı Hamdi'nin dedesidir. Anlatıcı değişikliği sayesinde okuyucu aynı zaman aralığında bir başka figürün gözünden olayları inceleyebilmiştir. Hasan aynı anda kendi hayal dünyasında hayaller kurarken, dede ise torunun ve arkadaşının başında ders çalışırken oturmaktadır ve kendi düşüncelerine ve geçmişe dalmıştır. İkinci bölüm Hasan'ın dedesi Ali, Kevser diğer bir adıyla gül ve Hamdi'nin dedesi arasında geçmişte neler yaşandığını anlatmaktadır. Hasan Ali Toptaş, bu bölümde dede figürünün anıları üzerinden bu üç figür arasında neler geçtiğini anlatmıştır. Çoğulcu bakış açısı sayesinde okuyucu dede'nin duygu-durum hali konusunda bilgi edinmiştir. Dede figürü yaşadığı hüznü ve pişmanlığı ilk defa romanın ikinci bölümünde içmonologlarında karısına seslenirken dile getirmiştir. Dede, içmonologlarında aynı zamanda gülüne ne kadar özlem duyduğunu da belirtmiştir:

“... onun hasretini çeke çeke artık seni o gibi görmeye başladığımı geçiririm aklımdan. Yaşlandım derim, gözlerimle birlikte işte zihnimde bulanıyor ağır ağır ve ben hiç benzemediği halde karımı ona benzetiyorum. Derken, yarı uykulu bir ses ayağa kalkıp içimden, ya karın da karın değilse diye sorar bana...” (Toptaş, 39)

Romanda çoklu bir görüş sağlayabilmek ve uzamı daha iyi tanıtabilmek adına anlatıcı birçok kez değişmiştir, ancak tüm roman boyunca ana figürler anlatıcı rolüne en çok girenler olmuştur. Bunun sonucunda bu figürler üzerinden bir olay örgüsü yapılandırılmış, uzamın yapısı ve düzeni yan figürler üzerinden aktarılırken, figürlerin duygu durum halleri ve uzamın bozuk düzeninde kendilerine nasıl bir kaçış yolu izledikleri aktarılmıştır. Romanda en önemli anlatıcı odak figür Hasan'dır, Hasan'dan sonra Dede figürü gelmektedir. Hasan figürü uzamda tüm ailevi ve maddi sorunlarından ötürü kaçış yolu olarak hayallerine sığınmış bir

çocuktur Dede figürü ise sevdiğine kavuşamamış, kimsenin duygularını anlamadığı etrafındaki bir sürü insana rağmen yalnız bir figürdür: “... sakalını titrete titrete yaklaşıyor, yaklaşıyor ve bir masanın kenarına sessizce oturuyordu...” (Toptaş, 36) Roman boyunca içinde yaşadığı bu yalnızlık duygusunu yenememiş, yaşadığı pişmanlık ve özlemle kalabalık içerisinde kendi içine kapanmayı tercih etmiştir. Yazar, romanında çoğulcu bakış açısını kullanarak birbirinden farklı görüşlerin aktarılmasını sağlamış ve farklı anlatıcı figürler aracılığıyla uzamı ve figürlerin duygu durum hallerini belirtmiştir. Hasan ve Dede figürleri üzerinden uzamda yaşanan sorunlar, maddi sıkıntının aile üzerindeki etkisi, iletişimsizlik ve birbirinin farkında olmama gibi sorunlar anlatılmış, eleştirilmiştir.

Romanda Hasan Ali Toptaş birinci tekil kişi anlatım türünü; anlatıcıyı donanımlı kılma tekniği, gözlemci bakış açısı ve çoğulcu bakış açısı teknikleri üzerinden kullanmıştır. Bu yöntemle kendini, yazarlığını belli eden anlatıcı-yazar büyülü gerçekliğe bir katman eklemiştir. Böylelikle okur figürlerin bulunduğu uzamının koşullarını ve zorluklarını, figürlerin bu zorluklardan kaçış yollarını ve duygu durum hallerini öğrenmiş, anlayabilmiştir.

SONUÇ

Hasan Ali Toptaş'ın "Kayıp Hayaller Kitabı" romanda anlatıcı figür veya figürler sayesinde bir uzamın aslında bir yaşam tanıklığının zorlu koşulları her yönüyle açıklanmış, maddi sorunların neler doğurabileceği belirtilmiş ve aile içerisindeki iletişim eksikliğinin bireylerde nasıl bir etki yaratabileceği anlatılmıştır. İnsan gerçekliğinin aktarıldığı tanrısal bakış açısı, yansız veya diğer bir deyişle tarafsız bakış açısı, anlatıcıyı donanımlı kılma tekniği ve gözlemci bakış açısı kullanılarak figürler, figürlerin içinde bulunduğu uzamın koşulları yansıtılmıştır. Kişisel bakış açısı tekniğiyle figürlerin davranışları üzerinden toplumsal eleştiri yapılırken çoğulcu bakış açısı tekniğiyle figürlerin zorluklardan kaçış yollarını ve duygu durum halleri okura yansıtılmıştır. Yapıtlardaki anlatıcı figürün işlevinden yola çıkılarak denilebilir ki insanın en temel gerçeklikleri aynı zamanda insan yaşamının en kaçınılmaz sonucudur ve evrenseldir, tek farklı olan bunun yansıtılma yöntemidir ve bu yapıtları ölümsüz kılandır.

KAYNAKÇA

Toptaş, Hasan Ali. Kayıp Hayaller Kitabı. İletişim Yayınları: 2015.